

SZEMLE

CSAPODI Csaba – TÓTH András – VÉRTESY Miklós: *Magyar könyvtártörténet* Bp. Gondolat, 1987. 529. p.

Az 1987. évi könyvhét kiadványai sorában a Gondolat Kiadó jóvoltából Csapodi Csaba – Tóth András és Vértessy Miklós tollából ott találhattuk a régóta várt *Magyar könyvtártörténetet*. Egy monografikus igényű összefoglalás a könyv és könyvtár-kultúráról, ha úgy tetszik a magyar művelődéstörténet könyvgyűjteményekben tükröződő képeről igen hosszú ideje jogos óhaja a történelmi stúdiomokkal foglalkozó szakembereknek. Nem előzmény nélkül való a szerzőtriász munkája, gondolkunk csak *A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében* (1. köt. Bp. Gondolat 1963, 2. köt.

Bp. Gondolat, 1970.) c. kétkötetes gyűjteményre, amelyben az összeállító Kovács Máté mindmáig érvényes korszerű szemlélettel határozta meg egy lehetséges könyvtártörténet szakmai és szellemi horizontjait. Az előzmények között kell említenünk *Berlász Jenő* az Országos Széchényi Könyvtár 1802–1867 közötti korszakának történeti feldolgozását, *Tóth András* és *Vértessy Miklós* a budapesti Egyetemi Könyvtár történetét összefoglaló művét, *Remete László* a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár múltjával foglalkozó írását, a Somogyi Könyvtár 100 évéről szóló tanulmányt és sorjáztathatnánk a fontos részmunkákat tovább. Mindezek olvastával egyre inkább szükség volt egy egységes összefoglalásra. A most megjelent négy nagyobb fejezetre tagolt munka követi a magyar történelem általánosan használt időhatárait és így kötődik végül is a magyar könyvtártörténet a magyar történelemhez. Ezt a megoldást szerencsésnek és jónak tartjuk.

Az első fejezet szerzője Csapodi Csaba a magyar államiság kezdeteitől 1711-ig kíséri figyelemmel a magyar könyvkultúra sorsát, a kolostori könyvtárakban – közülük is elsősorban a bencés kolostorokban – jelölve meg az első magyarországi könyvtárak (kódexgyűjtemények) kialakulásának nyomait. A tatárjárás utáni pusztulást a királyi hatalom megerősödése utáni időszak követte, mely újra az akkori Európa színvonalára emelte könyvkultúránkat. Anjou királyaink pompás gyűjteményei, Mátyás király tudatos könyvtáralapító tevékenysége: a Corvina létrehozása, a különböző egyházi testületek könyvtárainak története századonkénti tagolásban tárul fel az olvasó előtt, jól érzékeltetve az időbeliséget, ugyanakkor az egyes gyűjtemények története meglehetősen szaggattá válik. A fejezet a török hódoltság okozta könyvtári pusztulások, a reformáció jelentkezésével együtt járó újfajta gyűjtemények kialakulásának történeti összegzésével ér véget.

A második fejezet Tóth András munkája az 1711–1867-ig tartó korszakot öleli fel. Ebben az időben kapnak egyre nagyobb jelentőséget az egyházi gyűjtemények mellett a főúri könyvtárak mint a felvilágosodás eszméinek terjesztői, később pedig a kölcsönkönyvtárakról és olvasókörökről, a szaporodó köznemesi, polgári könyvtárakról olvashatunk. Erre a korszakra esik a főúri gyűjteményekből kinövő két vezető intézmény az Országos Széchényi Könyvtár és a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának megszületése és növekedése. A valójában nyilvános közkönyvtárak születését is a reformkorban gyökereztetni Tóth András, a 19. századi Magyarországon a negyvenes években 22 városi közkönyvtárról számol be.

A harmadik fejezet 1867–1945-ig kíséri nyomon a hazai könyvtártörténetet Vértesy Miklós összefoglalásában. Ez az az időszak, amikor a polgárosodás nyomán jelentős fejlődés indul meg könyvtárügyünkben, de nem éri el az európai színvonalat, sokkal több volt e korszakban a nemes szándék, mint a valóra váltott cselekedet. Úgy is fogalmazhatnánk, hogy a könyvtárról és az olvasási kultúráról vallott nézeteink a korabeli világ színvonalán voltak, s ettől messze elmaradt a cselekvés. Az akkori Európához való felzárkózás komoly eredményei elsősorban a nagykönyvtárak (szakkönyvtárak) kialakulásában és fejlődésében mutatkoztak, valamint a szakma, a könyvtároság korszerűvé válásában, az állami irányítás létrejöttében. A pénzügyi eszközök eredménytelensége és az újabb – többé már be nem hozható – lemaradás a századvég felé következik be.

A negyedik fejezet is Vértesy Miklós munkája, az 1945–1984 közötti korszakot vizsgálja fel, megtoldva egy rövid összefoglalással az 1985. évről. A vállalkozásnak ez a része a legnehezebb, lévén, hogy a szerző maga is kortárs, tanúja és cselekvő részese ezen időszak könyvtárügyének. Miután nem a forrásokhoz nyúl vissza – ami kétségtelenül nem egyszerű – így beszámolójának nyilvánvaló támasza a saját tapasztalata és vitathatatlanul szubjektív megítélése. Ebből következően hangsúly és aránytévesztések sokasága lett e fejezet. Itt is megtartották a korábbi szerkezeti rendet, így a felszabadulás utáni könyvtártörténet mozaikkockákra esik szét, de emellett statikus képet is rajzol a magyar könyvtárügyről. Stílusban is ez a legkevésbé sikerült, míg az előzőkben a kívülről származó érdekes, olvasmányos, helyenként az esszé színvonalát elérő oldalakat olvashatunk, itt kimondottan kopogós, száraz, a hivatali beszámoló jelentések stílusát érzük tetten.

Külön kell szólnunk a kötet apparátusáról. Az irodalomjegyzék az egyes fejezetek végén található, keresni nem könnyű benne, nem utal vissza, rövidítései nem következetesek, tartalmi szempontból számos jelentéktelen munka szerepel – főként az utolsó fejezet irodalomjegyzékére vonatkozik –, amíg más, fontos források említése elmarad. Helységnevmutató és névmutató csatlakozik a kötethez.

Miután nagy valószínűséggel hosszú ideig ez lesz a magyar könyvtártörténet összefoglalása, kötelességünknek éreztük mindezt leírni, elismerve egyúttal a szerzőhármás vállalkozásának grandiózus és hiánypótló voltát.

Végül a recenzens szeretné felhívni az olvasó figyelmét *Pogány György* e könyvről szóló írására, mely a *Könyvtáros* 1987. 8. számában jelent meg (493–500. p.), érdemes a szakma figyelmére.